

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์” ได้ผลสรุป ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

1. ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นเกษตรกรในเขตอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 55.84 มีอายุ 51 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 46.19 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 43.91 ประกอบอาชีพทำนา คิดเป็นร้อยละ 77.41 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ไม่เกิน 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 38.32

2. ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในเขตอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ลงทะเบียนเกษตรกรกับสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ในระดับมาก จำนวน 316 คน คิดเป็นร้อยละ 80.20 ระดับมากที่สุด จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 19.54 และระดับปานกลาง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.25 ตามลำดับ

3. การพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในเขตอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.27$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ให้กับเกษตรกรได้รับทราบอยู่เสมอ ($\bar{X} = 4.01$) พัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ในระดับมาก รองลงมา คือ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง ได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์เพื่อใช้เป็นที่ศึกษาเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ ($\bar{X} = 4.01$) พัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง มีการนำเกษตรกรไปจดทะเบียนกลุ่มกับสภาเกษตรกรเพื่อ

สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มเกษตรกรภายใน/ภายนอกพื้นที่ ($\bar{X} = 1.90$) พัฒนาเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ในระดับน้อย

4. การมีส่วนร่วมตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ ของเกษตรกรในเขตอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.98$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ย มากที่สุด คือ การร่วมดำเนินการร่วมปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.58$) มีส่วนร่วมในระดับมาก รองลงมา คือ การร่วมรับผลประโยชน์ ($\bar{X} = 3.33$) มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ย

5. ประสิทธิภาพการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ย มากที่สุด คือ ด้านหลักสุขภาพ ($\bar{X} = 4.21$) รองลงมา คือ ด้านหลักของระบบนิเวศ ($\bar{X} = 3.89$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านหลักการมีสำนึกที่ดี ($\bar{X} = 3.53$)

6. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของประสิทธิภาพการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามปัจจัยส่วนบุคคล สามารถสรุปผลได้ดังนี้

6.1 ตามปัจจัยด้านเพศ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งในภาพรวม และรายด้าน ทุกด้าน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเพศหญิง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ สูงกว่าเพศชาย

6.2 ตามปัจจัยด้านอายุ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งในภาพรวม และรายด้าน ทุกด้าน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.3 ตามปัจจัยด้านระดับการศึกษา พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งในภาพรวม และรายด้าน ทุกด้าน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.4 ตามปัจจัยด้านระดับการศึกษา พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งในภาพรวม และรายด้าน ทุกด้าน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ที่ระดับ .05

6.5 ตามปัจจัยด้านรายได้ต่อเดือน พบว่า ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งในภาพรวม และรายด้าน ทุกด้าน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

7. ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ (KNO) การพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ (NET) และการมีส่วนร่วมในแนวทางเกษตร (PAR) มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ (EFF) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ กับประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง และมีความสัมพันธ์ทางบวก ($r = .702$) การพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ กับประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง และมีความสัมพันธ์ทางบวก ($r = .507$) ส่วนการมีส่วนร่วมในแนวทางเกษตร มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง และมีความสัมพันธ์ทางบวก ($r = .469$)

8. ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ การพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ และการมีส่วนร่วมในแนวทางเกษตรอินทรีย์ มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าความสัมพันธ์ (R) เท่ากับ .767 ซึ่งความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ การพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ และการมีส่วนร่วมในแนวทางเกษตรอินทรีย์ ร่วมกันทำนายประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง 58.50 % ส่วนอีกร้อยละ 41.50 เกิดจากอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ

ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรง ต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง คือ ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ (KNO) (Beta = .702) การพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ (NET) (Beta = .507) และการมีส่วนร่วมตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ (PAR) (Beta = .469) ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อม คือ ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ (KNO) (Beta = .335) และการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ (NET) (Beta = .616) โดยส่งผ่านการมีส่วนร่วมตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ (PAR)

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ของเกษตรกรในเขตอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเกษตรกรอินทรีย์ให้กับเกษตรกรได้รับทราบอยู่เสมอ พัฒนาเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ในระดับมาก รองลงมาคือ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง ได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับเกษตรกรอินทรีย์เพื่อใช้เป็นที่ศึกษาเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ พัฒนาเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ในระดับมาก ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง มีการนำเกษตรกรไปจดทะเบียนกลุ่มกับสภาเกษตรกรเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มเกษตรกรภายใน/ภายนอกพื้นที่พัฒนาเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์ในระดับน้อย

ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญกมล ดอนขวา (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออก เฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านการพัฒนาผู้นำ เศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสมาชิกกลุ่มและการพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีผลต่อการเพิ่มยอดขายจากการขายสินค้าภายในชุมชน โดยรายได้จากการขายจะมีผลต่อขนาดของการจัดสรรกำไรไปช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม ในชุมชนที่เป็นที่ตั้งของกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยในการให้การศึกษามากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พงศกร กาวิชัย, สมคิด แก้วทิพย์, ประรณดา ยศสุข และชมชนวน บุญระหงส์ (2557, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การขับเคลื่อนนโยบายเกษตรกรอินทรีย์ขององค์กรปกครองท้องถิ่นอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนตำบลแม่ทา ที่ประกอบอาชีพเกษตรแบบอินทรีย์มี 103 ครัวเรือนและมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มสมาชิกเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรกรอินทรีย์ โดยมีพื้นที่เกษตรกรอินทรีย์ที่มีมาตรฐาน 511.28 ไร่ ส่วนพัฒนาการการขับเคลื่อนนโยบายเกษตรกรอินทรีย์ท้องถิ่นของตำบลแม่ทา สามารถแบ่งเป็น 5 ยุค ได้แก่ 1. ยุคปฏิวัติเกษตรใหม่ในระบอบประชาธิปไตยรุ่งเรือง 2. ยุคการทวงฝันป่าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งฐานการผลิตเกษตรกรรม 3. ยุคการพัฒนาภาคีเครือข่ายเกษตรกรยั่งยืนในชุมชนแม่ทา 4. ยุคการปฏิวัติผู้นำท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา และ 5. ยุคการส่งเสริมนโยบายเกษตรกรรมยั่งยืนท้องถิ่น ทั้งนี้การเคลื่อนไหวทางนโยบายดังกล่าวสามารถผลักดันให้ องค์การบริหารส่วนตำบล

แม่ทา กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์และบรรจุไว้ในแผนขององค์กร เช่น แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาดำบล แผนสามปี ตลอดจนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาสิณี นุ่มเนียม (2557, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา แนวทางส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องการลดการใช้สารเคมี การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ตามหลักการเกษตรพอเพียงแก่เกษตรกรตำบลหน้าโคก อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัย สรุปได้ว่า แนวทางส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่อง การลดการใช้สารเคมี การลดรายจ่ายและการเพิ่มรายได้ตามหลักการเกษตรพอเพียงของเกษตรกรตำบลหน้าโคก อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยแนวทางส่งเสริมความรู้ที่คำนึงถึงส่วนประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหาความรู้ด้านการลดการใช้สารเคมี การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ตามหลักการเกษตรพอเพียงที่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร ด้านเนื้อหาความรู้การลดการใช้สารเคมี ลำดับแรกต้น ๆ ได้แก่ การป้องกัน/กำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีผสมผสานและชีววิธี ความรับผิดชอบที่เกษตรกรควรมีต่อผู้บริโภค และการตรวจสอบคุณภาพดินก่อนการใส่ปุ๋ย ส่วนด้านเนื้อหาความรู้การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ที่ควรส่งเสริมความรู้ในลำดับต้น ๆ ได้แก่ ความรู้ทางการตลาดเกษตรเพื่อลดความเสี่ยงในการลงทุน การผลิตพลังงานทดแทนใช้ในครัวเรือน เช่น แก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ และเรื่องเทคนิคและเทคโนโลยีทางการเกษตรเพื่อลดต้นทุนการผลิต 2) ด้านรูปแบบการส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม พบว่าการมีส่วนร่วมต้องกระทำควบคู่กันไป 2 รูปแบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าโคกกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี การเกษตรตำบลหน้าโคกเป็นแกนกลางในการประสานงาน และ 2) การมีส่วนร่วมที่มีองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าโคกเป็นแกนกลางในการประสานงาน และ 3) ด้านวิธีการส่งเสริมความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการบริบทของเกษตรกรตำบลหน้าโคก พบว่า วิธีการส่งเสริมความรู้ที่ได้จากการประชุมระดมความคิด พบว่า มี 3 แนวทาง ได้แก่ การส่งเสริมความรู้แก่เกษตรกรโดยรวม การส่งเสริมความรู้โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายตามประเภทของพืชที่ปลูก ตามลักษณะความเป็นเจ้าของพื้นที่เพาะปลูก และตามขนาดพื้นที่เพาะปลูก และการส่งเสริมความรู้แบบจัดตั้งหรือพัฒนาเกษตรกรต้นแบบแล้วขยายเครือข่าย โดยการจัดการส่งเสริมความรู้ตามแนวทางดังกล่าวสามารถนำวิธีการส่งเสริมความรู้ที่เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการมาประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้ ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้โดยการศึกษาดูงานหรือตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ รองลงมาคือ

การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านการจัดการส่งเสริมความรู้เกษตรกรต้องการให้
 ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมผ่านช่องทางเสียงตามสาย มีความถี่ในการจัดกิจกรรม
 ส่งเสริมความรู้ปีละ 2 ครั้ง โดยจัดครั้งละ 2 วัน และวันที่ต้องการให้จัดกิจกรรมส่งเสริม
 ความรู้ส่วนใหญ่ คือ วันหยุด ได้แก่ วันอาทิตย์ รองลงมาวันเสาร์ และสอดคล้องกับ
 งานวิจัยของ ยุพิน เกื่อนศรี (2559, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การพัฒนาเครือข่าย
 เกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดอุดรดิตถ์ : กรณีศึกษา ตำบลวังกะพือ อำเภอเมือง
 จังหวัดอุดรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ของเครือข่ายผู้ปลูกข้าวอินทรีย์
 มีเกษตรกรที่ผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะปรับเปลี่ยนจำนวน 30 คน ผลผลิตจะขายในรูปแบบของ
 ข้าวเปลือก สภาพปัญหาของเกษตรกรได้แก่ ขาดองค์ความรู้และเทคโนโลยีการเพิ่มผลผลิต
 ขาดแกนนำของกลุ่มที่เป็นทางการ ผลลัพธ์ของงานวิจัย ได้แก่ กลไกการบริหารจัดการ
 เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ และรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าว
 อินทรีย์ ตำบลวังกะพือ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ เกิดศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายเกษตรกร
 ผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ตำบลวังกะพือ เกิดเครือข่ายด้านการผลิตและการตลาดของเกษตรกร
 ข้าวอินทรีย์ทั้งภายในและภายนอกจังหวัด และเกิดภาคีเครือข่ายสนับสนุนกลุ่มเกษตรกร
 ในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

2. การมีส่วนร่วมตามแนวทางเกษตรกรอินทรีย์ ของเกษตรกรในเขตอำเภอเขาวง
 จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.98$) เมื่อพิจารณารายด้าน
 พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ย มากที่สุด คือ การร่วมดำเนินการร่วมปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.58$)
 มีส่วนร่วมในระดับมาก รองลงมา คือ การร่วมรับผลประโยชน์ ($\bar{X} = 3.33$) มีส่วนร่วม
 ในระดับปานกลาง ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การร่วมติดตามและประเมินผล
 ($\bar{X} = 1.94$) มีส่วนร่วมในระดับน้อย ผลการวิจัยในครั้งนี้ ใกล้เคียงกับงานวิจัยของ
 สิริอร นิยมเดช (2556, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชน
 ต่อการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบปี 2555
 บ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษา พบว่า
 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจ
 พอเพียงต้นแบบปี 2555 บ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการร่วมรับผลประโยชน์ รองลงมา คือ ด้านการร่วม
 คิดและตัดสินใจ ด้านการร่วมในการประเมินผลและด้านการร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม
 เป็นอันดับสุดท้าย

จากผลการศึกษาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การที่ประชาชนมีส่วนร่วมตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ ของเกษตรกรในเขตอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่า การมีส่วนร่วมในการให้บริการของประชาชนในระดับท้องถิ่น ตามกฎหมายกำหนดไว้ นั้น ยังไม่มีการสนับสนุนหรือให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องสิทธิหน้าที่และความเป็นเจ้าของท้องถิ่นเท่าที่ควรประกอบกับสังคมในประเทศไทยในอดีต การพัฒนาในด้านต่าง ๆ เป็นลักษณะที่รัฐบาลส่วนกลางเป็นหน่วยงานที่วางแผนและพัฒนา สั่งการและเป็นผู้นำในการปฏิบัติเองมาโดยตลอด โดยไม่ได้ปลูกฝังการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองมานาน ทำให้ความรู้สึกที่ต้องรอรับการพัฒนาที่เกิดจากภาครัฐเป็นสิ่งที่ประชาชนเคยชิน เมื่อมีการกระจายอำนาจให้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา การให้บริการ ในท้องถิ่นของตนโดยตนเองเพื่อตนเองนั้น จึงทำให้ระดับการมีส่วนร่วมในอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น

3. ประสิทธิภาพการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านหลักสุขภาพ ($\bar{X} = 4.21$) รองลงมาคือ ด้านหลักของระบบนิเวศ ($\bar{X} = 3.89$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านหลักการมีสำนึกที่ดี ($\bar{X} = 3.53$) โดยด้านหลักสุขภาพ ซึ่งเป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง มีการส่งเสริมให้เกษตรกร ลดการใช้ปุ๋ยเคมี, สารเคมีกำจัดศัตรูพืช, เวชภัณฑ์สัตว์, และสารปรุงแต่งอาหารที่อาจมีอันตรายต่อสุขภาพ ($\bar{X} = 4.34$) รองลงมาคือ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง มีการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสินค้าทางการเกษตร ให้มีคุณภาพสูง และมีคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อสนับสนุนให้มนุษย์ได้มีสุขภาพที่ดีขึ้น ($\bar{X} = 4.29$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวงมีการวางแผนในการไม่ใช้สารเคมีในระบบการผลิตให้กับเกษตรกรกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อผลดีต่อสุขภาพ ($\bar{X} = 4.05$)

ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุเทพ คาเมฆ (2559, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา ทูนทางสังคมกับการพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ผลการศึกษา พบว่า ทูนทางสังคมที่สำคัญต่อการพัฒนากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

บ้านดอนศาลเจ้า ในมิติโครงสร้าง คือ เครือข่ายของกลุ่ม และในมิติการปฏิสัมพันธ์ คือ การมีส่วนร่วม ซึ่งทุนทั้งสองลักษณะนี้มีบทบาทในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มตั้งแต่ การวางแผน (Plan) การลงมือปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) จนถึงการแก้ไขและปรับปรุงการดำเนินงาน (Act) โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ มีจุดเน้นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ให้เกิดการเชื่อมโยงและขยายการทำงานร่วมกัน รวมทั้งส่งเสริมและเปิดโอกาสให้สมาชิกและเครือข่ายได้เข้ามา มีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในการทำงานทุกขั้นตอน ในมิติบรรทัดฐาน ทุนทางสังคมที่สำคัญ คือ ความไว้วางใจกัน ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ (Do) และการตรวจสอบ (Check) การดำเนินงานของกลุ่ม โดยถูกใช้เป็นแนวทางข้อปฏิบัติและข้อตกลงเบื้องต้นที่ไม่เป็นทางการและเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความเชื่อมั่นในการดำเนินงานร่วมกัน สำหรับทุนทางสังคมในมิติการรับรู้และเรียนรู้ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีบทบาท ในการดำเนินงานของกลุ่มในขั้นตอนการแก้ไขและปรับปรุง (Act) กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน เสริมสร้างการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรม รวมถึงถ่ายทอดและปลูกฝังองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย การบริหารงานทั่วไป และการเงิน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมาลี เกษวิจิตร (2556) ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการองค์กรและการจัดการตลาดกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ปลอดสารพิษบ้านราษฎร์เจริญและบ้านทองหลาง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปัจจัยการผลิตจากแหล่งภายนอกเป็นสาเหตุใหญ่ที่ไม่สามารถควบคุมต้นทุนการผลิตได้ พบว่า การแก้ปัญหาการบริหารจัดการองค์กร ด้วยการแบ่งกลุ่มสมาชิกออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อจะได้มีความใกล้ชิด ในการตรวจสอบกระบวนการผลิตรวมถึงการผลิตปัจจัยการผลิตร่วมกันทำให้สามารถลดต้นทุนการผลิตได้และยังส่งเสริมให้สามารถควบคุมการผลิตให้สะอาดปลอดภัยจากสารพิษจนได้รับใบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรอินทรีย์ปลอดสารพิษเปลี่ยนขบวนการจัดการการตลาดจากการพึ่งพาผู้อื่นโดยขายข้าวเปลือกให้กับโรงสีเป็นการทำการตลาดแบบพึ่งพาตนเอง โดยการสีข้าวบรรจุถุงขายและเปิดร้านค้าขายตรงสู่ผู้บริโภคทำให้สามารถเพิ่มกำไรให้กับกลุ่มได้มากกว่าส่งผลให้สมาชิกกลุ่มมีกำลังใจจากการมีเงินทุนหมุนเวียนมีความมั่นคงทางตลาดและสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวหอมมะลิอินทรีย์ปลอดสารพิษตรา “ดอกเหมย” ของชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกตุมณี คาพรเงิน (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการการผลิตและการตลาดเกษตรอินทรีย์

ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษาสวนร่วมสมัย อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี พบว่า ระบบการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ผสมผสาน เน้นกิจกรรม การเกี่ยวกลั่นภายในพื้นที่ โดยยึดแนวทางตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการการผลิต ประกอบด้วย การวางแผนการผลิตใช้หลักการวิเคราะห์ SWOT การจัดการการยึดตาม ความรู้ความสามารถ การผลิตแบ่งตามสภาพพื้นที่ได้ 4 ลักษณะ คือ 1) เกษตรอินทรีย์ ผสมผสานภายในบริเวณบ้าน 2) เกษตรอินทรีย์ในที่ลุ่ม 3) เกษตรอินทรีย์ในที่ดอน 4) เกษตรอินทรีย์ในที่สูง มีระบบการควบคุมภายในฟาร์ม การจัดการการตลาด มีการวิเคราะห์การตลาดภายใต้วิธีการ STP Analysis 3 ประเด็นหลัก คือ 1) การแบ่ง ส่วนตลาด 2 กลุ่ม คือ ลูกค้าทั่วไป และลูกค้าสีเขียว 2) กำหนดตลาดเป้าหมาย เป็นตลาด ที่รักสุขภาพ 3) กำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ สินค้าดีมีคุณภาพ ราคาที่เหมาะสม ส่งเสริม ชุมชนและแบ่งปันความรู้ จากนั้น กำหนดกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาด

4. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของประสิทธิผลการบริหารงานตามแนวทาง เกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตามปัจจัย ส่วนบุคคล ด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกร และ รายได้ต่อเดือน พบว่า ประสิทธิผลการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของ สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง ทั้งในภาพรวมและรายด้าน ทุกด้าน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factors) ย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจ ทศนคติ ความคิดเห็น ที่แตกต่างกัน รวมทั้ง ความคิดเห็นของประชาชนต่อประสิทธิผลการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ย่อมแตกต่างกันตามปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกร และรายได้ต่อเดือน ที่แตกต่างกัน จะมีมติเห็นของประชาชนต่อประสิทธิผลการบริหารงานตามแนวทาง เกษตร อินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ต่างกัน และมีอิทธิพลต่อ ความต้องการทัศนคติและค่านิยมของบุคคลทำให้มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ผลการวิจัย ในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริอร นิยมเดช (2556, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบปี 2555 บ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษา พบว่า ตัวแทนครัวเรือนที่มีเพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา และรายได้

ต่อเดือนต่างกัน มีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
ต้นแบบปี 2555 บ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย และตัวแทนครัวเรือนที่มีอาชีพต่างกัน
มีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบปี 2555
บ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี แตกต่างกัน จึงยอมรับ
สมมติฐานการวิจัย

5. จากผลการวิจัยพบว่า ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ การพัฒนาเครือข่าย
เกษตรอินทรีย์ และการมีส่วนร่วมในแนวทางเกษตรอินทรีย์ มีอิทธิพลต่อประสิทธิผล
การบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง ได้อย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าความสัมพันธ์ (R) เท่ากับ .767 ซึ่งความรู้เกี่ยวกับ
เกษตรอินทรีย์ การพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ และการมีส่วนร่วมในแนวทางเกษตร
อินทรีย์ ร่วมกันทำนายประสิทธิผลการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของ
สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง 58.90 % ส่วนอีกร้อยละ 41.10 เกิดจากอิทธิพลของตัวแปร
อื่น ๆ ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรง ต่อประสิทธิผลการบริหารงานตามแนวทางเกษตร
อินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง คือ ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ (KNO)
(Beta =.702) การพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ (NET) (Beta =.507) และการมีส่วนร่วม
ตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ (PAR) (Beta =.469) ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อม คือ ความรู้
เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ (KNO) (Beta =.335) และการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ (NET)
(Beta =.616) โดยส่งผ่านการมีส่วนร่วมตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ (PAR)

ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชวัญกมล ดอนขวา
(2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน
ในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีผลกระทบทางตรงต่อกิจกรรมในกระบวนการ
เศรษฐกิจชุมชนในด้านการขายมากที่สุด โดยมีขนาดของผลกระทบเท่ากับ 0.513
ส่วนกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนในด้านการขาย มีผลกระทบทางตรงต่อการ
จัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการให้ความอนุเคราะห์ชุมชนมากที่สุด โดยมีขนาด
ของผลกระทบเท่ากับ 0.417 ทางด้านปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนด้านการพัฒนาพื้นฐาน
ทางกายภาพมีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด โดยมีขนาดของผลกระทบเท่ากับ 0.434 นอกจากนี้ปัจจัย

ผลักดันเศรษฐกิจชุมชนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีผลกระทบทางอ้อมต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการให้การศึกษามากที่สุด โดยมีขนาดของผลกระทบเท่ากับ 0.302 ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านการพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสมาชิกกลุ่มและการพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีผลต่อการเพิ่มยอดขายจากการขายสินค้าภายในชุมชน โดยรายได้จากการขายจะมีผลต่อขนาดของการจัดสรรกำไรไปช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมในชุมชนที่เป็นที่ตั้งของกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยในด้านการให้การศึกษา มากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พลชัย เพชรปลอด (2555, บทคัดย่อ) กระบวนการพัฒนาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ของปราชญ์ชาวบ้าน ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านดอนผิงแดด จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการสื่อสาร ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอกกลุ่มเกิดจากบริบทชุมชน ระบบสังคม วัฒนธรรม ตวันวัตกรรม การสนับสนุนจากคนภายนอก และการสนับสนุนจากภาครัฐ ปัจจัยภายในกลุ่ม เกิดจากผู้นำ และสมาชิกกลุ่ม สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกตุมณี คาพรเงิน (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการการผลิตและการตลาดเกษตรอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษาสวนร่วมสมัย อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี พบว่า ปัจจัยความสำเร็จประกอบด้วยปัจจัยภายในองค์กร ได้แก่ ตัวเกษตรกร ทรัพยากรกายภาพเหมาะสม การตลาดที่ดี ความยั่งยืน และด้านการประกอบอาชีพ ปัจจัยภายนอกองค์กร ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนด้านการประชาสัมพันธ์ ที่ตั้งมีความเหมาะสม กลุ่มองค์กรเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ กระแสการตื่นตัวด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและการรักษาสุขภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุเทพ คาเมฆ (2559, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาทุนทางสังคมกับการพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ผลการศึกษา พบว่า ทุนทางสังคมที่สำคัญต่อการพัฒนากลุ่มเกษตรอินทรีย์ บ้านดอนศาลเจ้า ในมิติโครงสร้าง คือ เครือข่ายของกลุ่ม และในมิติการปฏิสัมพันธ์ คือ การมีส่วนร่วม ซึ่งทุนทั้งสองลักษณะนี้มีบทบาทในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มตั้งแต่การวางแผน (Plan) การลงมือปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) จนถึงการแก้ไขและปรับปรุงการดำเนินงาน (Act) โดยกลุ่มเกษตรอินทรีย์ มีจุดเน้นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ให้เกิดการเชื่อมโยงและขยายการทำงานร่วมกัน รวมทั้งส่งเสริมและเปิดโอกาสให้สมาชิกและเครือข่ายได้เข้ามา

มีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในการทำงานทุกขั้นตอน ในมิติบรรทัดฐาน ทูททางสังคมที่สำคัญ คือ ความไว้วางใจกัน ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ (Do) และการตรวจสอบ (Check) หลักการสำคัญที่ได้เป็นข้อเรียนรู้และข้อเสนอแนะให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ในการใช้ประโยชน์จากทูททางสังคมในการพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเอง ได้แก่

- หนึ่ง การผนึกกำลังของทูททางสังคม กับปัจจัยเกื้อหนุนและทุนชุมชนอื่น ๆ (Synergy)
- สอง การมีพื้นที่และเวที ให้ทูททางสังคมได้ถูกใช้ประโยชน์ (Platform) สาม การสร้างและขยายเครือข่ายเพื่อให้เกิดการสะสมและเพิ่มขึ้นของทูททางสังคม (Accumulation) และสี่ การเสริมสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของทูททางสังคมในระยะยาว (Empowerment)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรดำเนินการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร โดยการนำเกษตรกรไปจดทะเบียนกลุ่มกับสภาเกษตรกรเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มเกษตรกรภายใน/ภายนอกพื้นที่

1.2 สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรในเขตอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ร่วมประเมินความคุ้มค่าของโครงการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง

1.3 สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรดำเนินการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการสร้างแหล่งเรียนรู้ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนในชุมชนในรูปขององค์กรหรือสถาบัน รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาแกนนำเยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชน เพื่อสืบทอดเกษตรกรรมยั่งยืนให้อยู่คู่ชุมชนตลอดไป

1.4 สำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรให้ความสำคัญส่งเสริมและสนับสนุน ให้ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ การพัฒนาเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ และการมีส่วนร่วมในแนวทางเกษตรอินทรีย์ ให้แก่เกษตรกรให้มากขึ้น ให้สูงขึ้น และให้ดำรงอยู่ตลอดไป เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ทั้ง 3 ปัจจัย มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง

จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอย่างมาก

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ นโยบายของรัฐบาล วัฒนธรรมองค์กร การสนับสนุนจากภาครัฐ ระบบการจัดการ การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ที่อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

2.2 ควรทำการศึกษาในเชิงคุณภาพ เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย

2.3 ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว โดยทำการเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ เพื่อที่จะได้ทราบระดับประสิทธิผลการบริหารงานตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ของแต่ละพื้นที่

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์